

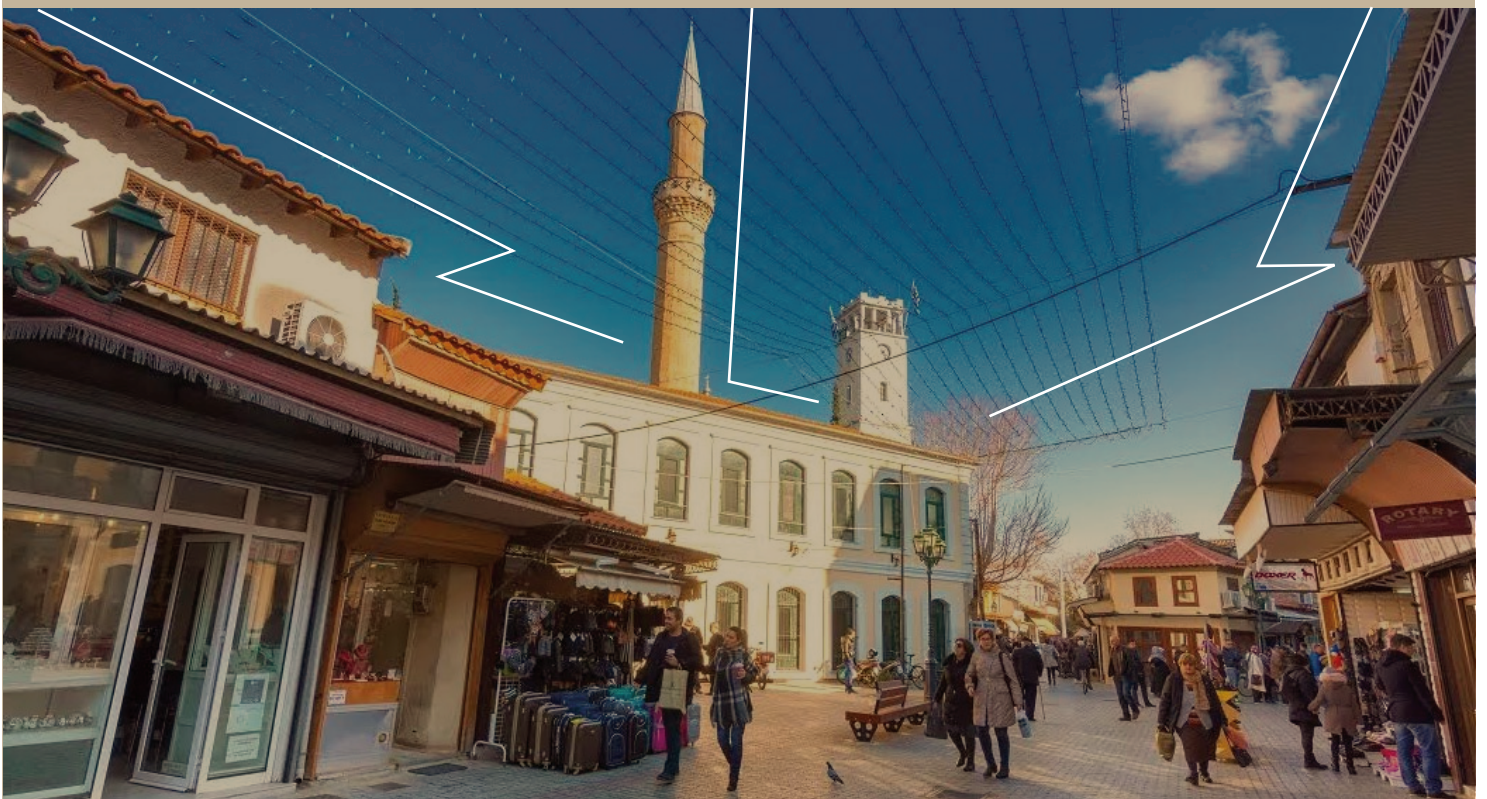
ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

Η ΔΙΑΚΟΜΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΜΙΑ ΑΚΟΜΗ ΧΑΜΕΝΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΡΑΚΗ

*Λόης Λαμπριανίδης,
Οικονομικός γεωγράφος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας*

*Ανδρέας Νοταράς,
Κοινωνικός Ανθρωπολόγος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου*

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικῶν
Πολιτικῶν

Η ΔΙΑΚΟΜΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΜΙΑ ΑΚΟΜΗ ΧΑΜΕΝΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΡΑΚΗ

Λόης Λαμπριανίδης,
Οικονομικός γεωγράφος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας
Ανδρέας Νοταράς,
Κοινωνικός Ανθρωπολόγος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Ιούλιος 2023

I. Πρόλογος

Ένα σημαντικό μέρος της «δεύτερης» προεκλογικής περιόδου, του διαστήματος μεταξύ των δύο πρόσφατων εθνικών εκλογών, αφιερώθηκε στη συζήτηση για τη Θράκη. Η επικέντρωση της συζήτησης για την περιοχή θα μπορούσε να αποτελεί μια σημαντική αφορμή για να κατανοηθούν οι λόγοι της μόνιμης υστέρησης της και ότι η πραγματικότητα αυτή είναι αποτέλεσμα πολιτικών που ασκήθηκαν ή παραλείφθηκαν στο παρελθόν. Όμως η συζήτηση επικεντρώθηκε στην καταγγελία της ΝΔ ότι ένα μέρος τουλάχιστον της μειονότητας της Θράκης είναι «υποκινούμενο» από την Τουρκία. Η στάση αυτή της ΝΔ ίσως θα μπορούσε να ερμηνευτεί κυρίως από τις κατώτερες των προσδοκώμενων επιδόσεις της στις «πρώτες» εκλογές, αυτές της 21 Μαΐου, σε όλη τη Θράκη και κυρίως στη Ροδόπη. Αυτή η εκλογική υστέρηση της ΝΔ στη Θράκη εν μέρει οφείλεται και στο ότι με τη σύσταση της «Διακοινοβουλευτικής για τη Θράκη» είχε καλλιεργήσει μεγάλες προσδοκίες στους πολίτες της Θράκης, πλειονοτικούς και μειονοτικούς, που γρήγορα διαψεύστηκαν.

Η ολομέλεια της ΙΗ περιόδου της Βουλής αποφάσισε ομόφωνα στις 21.7.2020 τη σύσταση «Διακομματικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής για την ανάπτυξη της Θράκης». Ακολούθως, τα κόμματα όρισαν επιτροπή ειδικών εμπειρογνομόνων για να συνδράμει το έργο της διακομματικής επιτροπής.

Σήμερα, έναν και πλέον χρόνο μετά την πανηγυρική ειδική συνεδρίαση της Βουλής των Ελλήνων (6.4.2022) και την ψήφιση, αποκλειστικά από τους βουλευτές της πλειοψηφίας, της Έκθεσης της Διακομματικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής για την Ανάπτυξη της Θράκης 2020-2021,

¹ <https://tvxs.gr/news/egrapsan-eipan/asfalos-prepei-na-syzitisoyme-gia-ti-thraki-alla-gia-poia-themata>

² <https://www.epohi.gr/article/46611/andreas-notaras-o-mhtsotakhs-katapathse-to-dikaioma-ston-atomiko-aytoprosdiorismo>

³ Είναι η δεύτερη φορά που συστήνεται επιτροπή για την ανάπτυξη της Θράκης. Η πρώτη ξεκίνησε ως πρωτοβουλία του Ξ. Ζολώτα επί Οικουμενικής κυβέρνησης και συστάθηκε το 1990 επί κυβέρνησης Κ. Μητσοτάκη ως «*Διακομματική Κοινοβουλευτική Επιτροπή για την Μελέτη των Προβλημάτων των Ακρωτιών Περιοχών της Θράκης και των Νησιών του Ανατολικού Αιγαίου*», αρχικά υπό την Προεδρία της Βιργινίας Τσουδερού και ακολούθως υπό τον Στέφανο Στεφανόπουλο. Στη συνέχεια εκδόθηκε και σχετικό βιβλίο: Παπαγιαννάκης Α., Βασενχόβεν Α., Λώλος Σ., Νοταράς Γ., Σινάνογλου Β., Ζόνζηλος Ν., Λαμπριανίδης Α. (εποπεία Ζολώτα, Ξ., Αγγελόπουλου Α., Πεσμαζόγλου Ι.) (1994) *Η ανάπτυξη της Θράκης προκλήσεις και προοπτικές*, Ακαδημία Αθηνών.

⁴ Την επιτροπή εμπειρογνομόνων που χωρίστηκε σε δύο θεματικές ομάδες εργασίας αποτελούσαν: α) Θεσμικά ζητήματα (κυρίως με αναφορά στη μειονότητα): Θεοδώρου Θεόδωρος, Πρέσβης ε.τ. (ΝΔ), Νοταράς Ανδρέας, Επίκουρος Καθηγητής Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ), Σκαμνάκης Χριστόφορος, Επίκουρος Καθηγητής Κοινωνικής Πολιτικής, Πετρίδης Γιώργος, πρώην Δήμαρχος Κομοτηνής (ΚΙΝΑΛ), υπό την προεδρία του βουλευτή Θεόδωρου Ρουσόπουλου. β) Αναπτυξιακά ζητήματα και διασυνοριακότητα: Αμπατζής Δημήτρης, νομικός σύμβουλος και μέτοχος ΜΥΛΟΙ ΘΡΑΚΗΣ ΑΕ (ΝΔ), Λαμπριανίδης Λότης, οικονομικός γεωγράφος, Καθηγητής πανεπιστημίου Μακεδονίας (ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ), Τριανταφυλλίδης Μιχάλης, σύμβουλος ανάπτυξης (ΚΙΝΑΛ), υπό την προεδρία του βουλευτή Δημήτρη Καιρίδη.

οι φόβοι μας ότι η τόσο σημαντική αυτή διαδικασία αντιμετωπίστηκε από την προηγούμενη κυβέρνηση και την προηγούμενη κοινοβουλευτική πλειοψηφία εργαλειακά και με όρους στενής συγκυρίας, συνδεδεμένους σε μεγάλο βαθμό με τους πόρους του Ταμείου Ανάκαμψης, επιβεβαιώνονται. Οι προτεραιότητες αξιοποίησης του τελευταίου άλλαξαν λόγω και της εσπευσμένης απολιγνιτοποίησης στη Δυτική Μακεδονία και το πόρισμα για τη Θράκη με τα δύο αλληλένδετα σκέλη για την ανάπτυξη και τις αναγκαίες θεσμικές παρεμβάσεις στην κατεύθυνση εμβάθυνσης της δημοκρατίας και διασφάλισης ίσων ευκαιριών και κοινωνικής συνοχής έχει ήδη, όπως όλα δείχνουν, ξεχαστεί.

Περαιτέρω, τον Ιούλιο του 2022 η προηγούμενη κυβέρνηση -και δια αυτής η ελληνική Πολιτεία- επιβεβαίωσε ότι δεν έχει μάθει από τα επαναλαμβανόμενα λάθη του παρελθόντος και εξακολουθεί να κινείται αποσπασματικά, εμβλωματικά και υπό την πίεση καταστάσεων που δημιουργούνται εξωγενώς. Ο απροσδόκητος θάνατος του μη αναγνωρισμένου, «εκλεγμένου» Μουφτή Ξάνθης οδήγησε το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων να φέρει προς ψήφιση, άρον άρον και με τη μορφή κατεπείγοντος, τροποποιητική διάταξη νόμου για τον τρόπο ανάδειξης των Μουφτίδων. Η σχετική κοινοβουλευτική διαδικασία και η ψηφοφορία που ακολούθησε ανέδειξαν για μια ακόμη φορά τη διαφορετική λογική που διαπνέει τις θέσεις της ΝΔ και του ΣΥΡΙΖΑ, μεταξύ άλλων ως προς την ανάγκη σοβαρής και ειλικρινούς διαβούλευσης με τη μειονότητα για κορυφαία ζητήματα που την αφορούν. Ένα χρόνο μετά την ψήφιση της κατεπείγουσας διάταξης (29.7.2022), δεν έχουν ακόμα προκηρυχθεί οι θέσεις των Μουφτίδων και η θητεία των τοποτηρητών Μουφτίδων ανανεώθηκε για μία ακόμα τριετία. Στο μεταξύ, στις 9 Σεπτεμβρίου 2022, οι πιστοί της περιφερειακής ενότητας Ξάνθης εξέλεξαν νέο Μουφτή με την εξαιρετικά αμφιλεγόμενη διαδικασία ανατάσεως της χειρός στα τζαμιά, στο πλαίσιο της Προσευχής της Παρασκευής.

II. Εισαγωγή

Από τους εμπειρογνώμονες ζητήθηκε να επεξεργαστούν και να καταλήξουν από κοινού σε δύο κείμενα για τα αναπτυξιακά και τα θεσμικά ζητήματα αντίστοιχα, με στόχο αυτά να αποτελέσουν τη βάση του πορίσματος που θα επεξεργάζονταν περαιτέρω οι βουλευτές της Επιτροπής. Όμως τελικά δεν υπήρξε καμία περαιτέρω επεξεργασία των κειμένων των εμπειρογνώμων από την Επιτροπή.

Η «Έκθεση της Διακομματικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής για την Ανάπτυξη της Θράκης»⁵ περιλαμβάνει τα Πορίσματα της ΝΔ, του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ, του ΚΚΕ και του ΜΕΡΑ25. Το ΚΙΝΑΛ, ενώ συμμετείχε στις επιτροπές προετοιμασίας της Έκθεσης, δεν κατέθεσε δικό του πόρισμα ούτε ψήφισε κάποιο άλλο. Στο σύντομο αυτό κείμενο επιλέγουμε να επικεντρωθούμε στην ανάδειξη της διαφορετικής πολιτικής και θεωρητικής λογικής που διέπει τα πορίσματα της ΝΔ και του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ, μέσα και από την παράθεση ορισμένων μόνο παραδειγμάτων που αφορούν τόσο στο αναπτυξιακό όσο και στο θεσμικό σκέλος των πορισμάτων.

III. Αναπτυξιακά

Το πόρισμα της ΝΔ άντλησε σε μεγάλο βαθμό από τα κείμενα που προετοίμασαν οι εμπειρογνώμονες του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ και του ΚΙΝΑΛ. Όμως το πόρισμα στο σύνολό του είναι εξαιρετικά προβληματικό. Συγκεκριμένα, και ξεκινώντας από το αναπτυξιακό σκέλος, το πόρισμα της ΝΔ δεν είναι ούτε πρόγραμμα ούτε στρατηγικό σχέδιο. Είναι ένας κατάλογος έργων χωρίς ξεκάθαρες στοχεύσεις, χωρίς προτεραιότητες, χωρίς συγκεκριμένες δεσμεύσεις (π.χ. πότε η Θράκη θα φτάσει Χ% του ΑΕΠ/κεφαλή της χώρας). Δημιουργεί προσδοκίες ότι κάποια έργα θα χρηματοδοτηθούν από το Ταμείο Ανάκαμψης, χωρίς όμως να τα προσδιορίζει. Περιέχει πολλές σελίδες με γενικολογίες (π.χ. ψηφιακός μετασχηματισμός χρηματοδοτήσεις ΕΕ) και προτάσεις-ευχολόγια, όπως π.χ. να δοθεί χρηματοδότηση από τις τράπεζες.

Ακόμα, περιλαμβάνει υπερβολές και εξιδανικεύσεις, όπως για παράδειγμα ότι η Θράκη αποτελεί πρότυπο κοινής συμβίωσης και πολυπολιτισμικότητας στην ΕΕ, ενώ απουσιάζει οποιοδήποτε στοιχείο αυτοκριτικής για την ελληνική πολιτική απέναντι στη μειονότητα. Είναι επίσης άνισο, με την έννοια ότι δίνει εξαιρετικά μεγάλη έμφαση στον πρωτογενή τομέα – ελάχιστη όμως στον δευτερογενή και τριτογενή. Τέλος, ενώ η Επιτροπή συγκροτήθηκε για τη Θράκη, και ενώ το Πόρισμα της ΝΔ αναφέρεται στη Θράκη, προστέθηκε εμβόλιμα ένας υπότιτλος «Στρατηγικός Αναπτυξιακός Σχεδιασμός Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης» και κάποιες αναφορές για έργα στην Αν. Μακεδονία⁶, χωρίς καμία ουσιαστική ανάλυση.

⁵ Σύνδεσμος: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/510129c4-d278-40e7-8009-e77fc230adef/959A9895A397209499919A9F9C9CE9C91A4999A97A32095A0999A4A19F9A097A32093999120A4979D20919D91A09A49E9720A4979A32098A1919A979A3.pdf>

⁶ Τόσο στην ολομέλεια όσο και στην 1η Συνεδρίαση της Επιτροπής στις 28.7.20 οι βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ τόνισαν πως η επιτροπή έπρεπε να αφορά όλη την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, κάτι που όμως δεν έγινε αποδεκτό από την πλειοψηφία.

Στον αντίποδα κινείται το πόρισμα του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ, το οποίο στηρίζεται σε τέσσερις βασικές παραδοχές.

Πρώτον, η *Θράκη είναι μια από τις Λιγότερο Αναπτυγμένες Περιοχές της χώρας, με χρόνια προβλήματα*. Η περιορισμένη ανάπτυξή της δεν αποτελεί φυσικό φαινόμενο, αλλά είναι αποτέλεσμα πολιτικών που ασκήθηκαν στο παρελθόν.

Η κατάσταση αυτή δεν μπορεί να αλλάξει άμεσα με κάποιο «θαύμα», ούτε αυτόματα από τους «μηχανισμούς της αγοράς», ούτε όμως με αποσπασματικές πολιτικές για αντιμετώπιση επιμέρους ζητημάτων ή με μια ισχυρότερη επιδοματικού χαρακτήρα πολιτική. Χρειάζονται πολιτικές για μια συνολική αντιμετώπιση όλων των επιμέρους συνιστωσών της ανάπτυξης της. Δεν μπορεί να στηρίζεται μόνο σε μια λογική «επιδοτούμενης ανάπτυξης» αλλά σε μια λογική ενισχυόμενης αλλά και αυτοτροφοδοτούμενης ανάπτυξης. Όπως μας δείχνει η «ανάγνωση» της πρόσφατης οικονομικής ιστορίας της Θράκης, η ισχυρή κινητροδότηση για δημιουργία νέων επιχειρήσεων στην περιοχή (αναπτυξιακοί νόμοι) ή για τη δυνατότητα συνέχισης λειτουργίας στην περιοχή (επιδότηση 12% του συνολικού μισθολογικού κόστους των επιχειρήσεων) δεν μπορεί από μόνη της να φέρει αξιολογα αποτελέσματα. Μάλιστα, με αυτό τον τρόπο οι επιχειρήσεις μπορεί να «εφησυχάζουν» αντί να προσπαθήσουν να γίνουν ανταγωνιστικές. Για να αλλάξει λοιπόν η κατάσταση θα πρέπει αφενός οι επιχειρήσεις να προσπαθήσουν να γίνουν πιο ανταγωνιστικές και αφετέρου χρειάζεται να αλλάξουν οι επικρατούσες συνθήκες στην περιοχή ώστε να γίνει η Θράκη πιο ελκυστική για ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων αλλά και για εγκατάσταση ανθρώπινου δυναμικού.

Επειδή το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Θράκης είναι πολύ κάτω από τον εθνικό μέσο όρο, πρέπει να αναπτυχθεί με πολύ μεγαλύτερο ρυθμό για να μπορέσει να συγκλίνει. Χρειάζονται λοιπόν πολιτικές που θα οδηγήσουν την περιοχή σε «αναπτυξιακό άλμα».

Δεύτερον, το ανθρώπινο δυναμικό είναι κεντρικό στοιχείο της αναπτυξιακής διαδικασίας. Οι τελευταίες δύο δεκαετίες χαρακτηρίστηκαν από την ευρεία αναγνώριση της σημασίας της γνώσης, της καινοτομίας και του ανθρώπινου δυναμικού ως του κύριου συντελεστή οικονομικής

ανάπτυξης. Η εκπαίδευση αποτελεί τον παράγοντα που σαφώς διαδραματίζει τον κυρίαρχο ρόλο στη διαδικασία σχηματισμού του ανθρώπινου κεφαλαίου. Δεδομένου ότι η ύπαρξη εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού είναι από τους βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις αποφάσεις εγκατάστασης επιχειρήσεων σε μια περιοχή (και ιδίως επιχειρήσεων έντασης γνώσης και τεχνολογιών), φαίνεται πως δεν είναι τόσο προφανές ποιος προσελκύει ποιον: οι επιχειρήσεις τους εργαζόμενους ή το αντίστροφο; Μάλιστα, η κατοίκηση στην περιοχή εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού δημιουργεί ζήτηση για υψηλότερου επιπέδου υπηρεσίες (σχολεία, εστιατόρια, βιβλιοπωλεία, κινηματογράφο, θέατρο κτλ.), κάνοντάς την πιο ελκυστική.

Τρίτον, σύμφωνα με την εντολή της Βουλής, το Πόρισμα δεν θα έπρεπε να είναι ακόμη ένα αναπτυξιακό πρόγραμμα, με την έννοια ότι στην απόφαση της Ολομέλειας της Βουλής δεν προβλέφθηκε συγκεκριμένος προϋπολογισμός, ούτε τέθηκε συγκεκριμένος χρονικός ορίζοντας υλοποίησης. Το ζητούμενο δεν είναι ακόμη ένα πρόγραμμα για την περιοχή, με την έννοια ότι υπάρχουν ήδη προγράμματα σε όλα τα επίπεδα της κεντρικής κυβέρνησης αλλά και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Τέταρτον, για να μπορέσει το Πόρισμα να λειτουργήσει αποτελεσματικά θα πρέπει οι στόχοι του να αποτελέσουν αιρεσιμότητα (*conditionality*) για όλες τις χρηματοδοτήσεις στην περιοχή, και βέβαια να υλοποιηθούν όλα τα εμβληματικά έργα, μέτρα, δράσεις που προτείνει. Για να διασφαλισθεί αυτό, θα πρέπει, όπως προτείναμε στην Επιτροπή και περιλήφθηκε στο τελικό πόρισμα, να προβλεφθεί ένας μηχανισμός εποπτείας και ελέγχου υλοποίησης του Πορίσματος, με την κατάθεση έκθεσης εφαρμογής και ελέγχου κάθε έτος προς τον Πρόεδρο της Βουλής.

Ο μόνος τρόπος για να αναπτυχθεί δραστικά η Θράκη είναι να υπάρξει μια στρατηγική μακράς πνοής. Χρειάζεται εν ολίγοις ένα νέο όραμα για την Θράκη, που να διατυπωθεί σε Στρατηγικό Σχέδιο με συγκεκριμένους στόχους. Για τον σκοπό αυτό, προτείναμε δυο βασικούς στόχους: α) τη βελτίωση της ελκυστικότητας της Θράκης ως ικανοποιητικού προορισμού για κατοίκηση και β) τη βελτίωση της ελκυστικότητας της Θράκης ως τόπου άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Η βελτίωση της «εικόνας» της Θράκης είναι καθοριστική γιατί η προαντίληψη που έχει κάποιος για μια περιοχή (νοητικοί χάρτες) επηρεάζει αποφασιστικά τις αποφάσεις του για το πού θα κατοικήσει, πού θα σπουδάσει, πού θα εργαστεί, πού θα αναπτύξει την επιχείρησή του. Είναι απαραίτητο λοιπόν να αλλάξει η κυρίαρχη «εικόνα» για τη Θράκη, που σήμερα έχει μεν βελτιωθεί σε σχέση με το παρελθόν, παραμένει όμως εν πολλοίς αρνητική ή έστω μη ελκυστική.

Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι πρέπει πρώτον να δρομολογηθεί η μετάβαση σε ένα νέο παράδειγμα οικονομικής ανάπτυξης της Θράκης, που να στηρίζεται στη γνώση, και δεύτερον να αξιοποιηθεί η διασυνοριακότητα και διαπολιτισμικότητα της περιοχής. Να μετατρέψουμε δηλαδή αυτά που μέχρι πρότινος θεωρούνταν μειονεκτήματα της περιοχής σε πλεονεκτήματα. Με αυτήν την έννοια, η ισότιμη ένταξη της μειονότητας έξω από αδιέξοδες λογικές διαχωρισμού-αποκλεισμού ή αφομοίωσης είναι καθοριστική.

Πιο συγκεκριμένα, το Πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ προτείνει και κάποιες πολύ συγκεκριμένες εμβληματικές δράσεις/μέτρα/έργα, όπως ενδεικτικά: α) Βελτίωση των υποδομών (δημιουργία κάθετων αξόνων για την ενθάρρυνση της διασυνοριακότητας, καλύτερη σιδηροδρομική σύνδεση με Θεσσαλονίκη), β) Δημιουργία τεχνολογικού campus στο ΔΠΘ που θα συνδράμει την τεχνολογική εξέλιξη των επιχειρήσεων της περιοχής και τη μετάβασή τους στην 4η Βιομηχανική Επανάσταση, γ) Πιλοτική εφαρμογή στη Θράκη της «Δομής στήριξης μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων», η οποία είχε συσταθεί το 2019 σε πανελλήνιο επίπεδο με τη σύμπραξη του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης, της Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων Ελλάδος, της ΓΣΕΒΕΕ και της ΕΣΕΕ, αλλά η κυβέρνηση της ΝΔ δεν έδωσε συνέχεια, δ) Δημιουργία «Οργανισμού Ανάπτυξης και Ενίσχυσης της Συνεργασίας της Ν.Α. Ευρώπης» με έδρα τη Θράκη, που θα βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση μεταξύ των λαών της περιοχής και θα συντελέσει στην ανάπτυξη μεγαλύτερου βαθμού συνεργασίας με μια λογική συνανάπτυξης. Υπάρχει ένα μεγάλο εύρος κοινών προβλημάτων που διαπερνά την περιοχή όπως: μικρές αγορές, περιορισμένη επενδυτική ελκυστικότητα, υψηλά ποσοστά μετανάστευσης, έντονο δημογραφικό πρόβλημα, η «εικόνα» της ως περιοχή εντάσεων.

Ο στόχος είναι σε ορίζοντα δεκαετίας να έχει αυξηθεί ουσιαστικά η παραγόμενη προστιθέμενη αξία στη Θράκη και να έχει βελτιωθεί η τομεακή σύνθεσή της (π.χ. ενίσχυση της βιομηχανίας). Ο βασικός στόχος όμως είναι να βελτιωθούν τα ποιοτικά της χαρακτηριστικά, όπως το επίπεδο εκπαίδευσης των κατοίκων της, και βέβαια να έχει αρχίσει να γίνεται πιο ελκυστικός προορισμός, τόσο για να κατοικήσει κανείς εκεί όσο και για να αναπτύξει επιχειρηματική δραστηριότητα.

IV. Θεσμικά

Περνώντας στα θεσμικά ζητήματα⁷, δεν μπορούμε παρά να ξεκινήσουμε από την επιλογή της ΝΔ στη Διακομματική Επιτροπή να διαχύσει τις θέσεις της για τα θεσμικά ζητήματα και ειδικότερα για αυτά που αφορούν στη μειονότητα, εντός του κεφαλαίου για την ανάπτυξη. Η κίνηση αυτή κατά τη γνώμη μας υποκρύπτει α) μια πολιτική κίνηση τακτικής και β) μια υποκείμενη ιδεολογική στάση. Ως προς το πρώτο, επιδιώκεται η ουσιαστική και συμβολική υποβάθμιση του ρόλου και των προβλημάτων της μειονότητας. Με την επιλογή των διάσπαρτων αναφορών στο ενιαίο κείμενο, όπου τον τόνο δίνουν τα θέματα ανάπτυξης και διασυνοριακότητας, τα θεσμικά ζητήματα «χάνονται» και δεν «χτυπούν στο μάτι». Ως προς το δεύτερο, παρά την επαναλαμβανόμενη επίκληση του πολυπολιτισμικού χαρακτήρα της περιοχής στον οποίο φαινομενικά αποδίδεται θετική σημασία, το πόρισμα της πλειοψηφίας διαπνέεται από εργαλειακή-τουριστική και ταυτόχρονα ρηχή-φολκλορική αντίληψη περί πολυπολιτισμικότητας. Εργαλειακή γιατί κρίσιμα ζητήματα που άπτονται της ίδιας της ποιότητας της δημοκρατίας μας, όπως είναι τα εκπαιδευτικά, θρησκευτικά και πολιτισμικά δικαιώματα και οι ελευθερίες αντιμετωπίζονται αποκλειστικά ως μοχλοί ανάπτυξης, χωρίς να τους αποδίδεται αυτόνομη - μη ωφελμιστική - αξία.⁸ Ρηχή γιατί η επίκληση του όρου δεν συνδυάζεται με προτάσεις που οδηγούν στην εμπέδωση μιας διαπολιτισμικής αντίληψης. Αντίθετα, ο όρος φαίνεται να χρησιμοποιείται αμιγώς περιγραφικά, όχι προγραμματικά-πολιτικά και ιδεολογικά-κανονιστικά, καθώς και για λόγους πολιτικής ορθότητας και εναρμόνισης με τον λόγο των ευρωπαϊκών θεσμών.

⁷ Κείμενο βάσης για τα πορίσματα τόσο του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ, όσο και της ΝΔ αποτέλεσε αυτό που κατέθεσε στην επιτροπή εμπειρογνώμωνων ο εμπειρογνώμονας του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ.

⁸ Διαβάζουμε για παράδειγμα στη σελ. 49 «να αξιοποιήσουν στρατηγικά την πολυπολιτισμικότητα και τον πολύ-πολιτισμό της Θράκης (sic) προς όφελός τους».

Τα πορίσματα της ΝΔ και του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ διαφέρουν ουσιαστικά στα παρακάτω κρίσιμα σημεία.

Το πόρισμα του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ περιλαμβάνει αναφορά στη λανθασμένη πολιτική διαχωρισμού και αρνητικών διακρίσεων έναντι της μειονότητας, ιδιαίτερα πριν από το 1990. Ένας σχεδιασμός παρεμβάσεων για το παρόν και το μέλλον προκειμένου να είναι αξιόπιστος και με εχέγγυα υλοποίησης οφείλει να αντλεί διδάγματα από τα λάθη του παρελθόντος και να στέκεται αυτοκριτικά απέναντι σε στρεβλές, αντιδημοκρατικές πολιτικές. Γι' αυτό άλλωστε το πόρισμα του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ αναφέρεται ρητά στο δικαίωμα των μελών της μειονότητας στον αυτοπροσδιορισμό (ατομικά και από κοινού στο πλαίσιο άσκησης του δικαιώματος του συνέρχεσθε και συνεταιρίζεσθε), σύμφωνα και με τη σχετική νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Αντίθετα, στο πόρισμα της ΝΔ, ενώ γίνεται λόγος για σεβασμό της νομολογίας του ΕΔΔΑ, αποφεύγεται τεχνηέντως η αναφορά στο περιεχόμενο αυτής της νομολογίας, δηλαδή, μεταξύ άλλων, στο δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού – το οποίο ούτε αντικαθιστά ούτε υποκαθίσταται από τον ορισμένο στη Συνθήκη της Λωζάνης συλλογικό χαρακτήρα και αντίστοιχο προσδιορισμό της μειονότητας ως μουσουλμανικής.

Σχετικά με το ακανθώδες ζήτημα της ανάδειξης Μουφτίδων, προκειμένου να ξεπεραστεί η ιδιότυπη και παραλυτική ντε φάκτο διαρχία που έχει διαμορφωθεί από το 1990 (νόμιμος-διορισμένος και «εκλεγμένος» Μουφτής), στα κείμενα των δύο κομμάτων υπάρχουν «διαφορές που κάνουν τη διαφορά». Συγκεκριμένα, στο κείμενο του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ τονίζεται η ανάγκη για προηγούμενη διαβούλευση με τη μειονότητα προκειμένου να εξασφαλιστεί η ευρύτατη δυνατή αποδοχή εκ μέρους της τελευταίας. Στο κείμενο της ΝΔ η πρόβλεψη αυτή λείπει και το ευρύτατη μετατρέπεται σε ευρύτερη. Επίσης, και αυτό είναι το σημαντικότερο, ενώ στο πόρισμα ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ προτείνεται η θεσμοθέτηση ενός Συμβουλίου του οποίου η πρόταση για Μουφτί θα είναι δεσμευτική, στο πόρισμα της ΝΔ το συμβούλιο αυτό χαρακτηρίζεται εισηγητικό και του αποδίδεται «καθαρά γνωμοδοτικός» χαρακτήρας, ενώ ο χρονικός ορίζοντας τοποθετείται σε «εύλογο χρόνο». Είναι προφανές ότι οι λεκτικές αυτές διαφοροποιήσεις στο πόρισμα της ΝΔ οδηγούν σε μια τελείως διαφορετική διαδικασία που σε καμία περίπτωση δεν εξασφαλίζει ουσιαστικό ρόλο στο Συμβούλιο και άρα στη μειονότητα.

Αντίστοιχες λεκτικές διαφοροποιήσεις πάνω στο κοινό κείμενο βάσης που όμως υποκρύπτουν ριζικά διαφορετική αντίληψη μεταξύ των δύο πορισμάτων υπάρχουν και για το ζήτημα των διαχειριστικών επιτροπών μουσουλμανικής περιουσίας (βακούφια). Ειδικότερα, η ξεκάθαρη δήλωση πολιτικής βούλησης «για διενέργεια εκλογών το συντομότερο δυνατόν⁹» στο πόρισμα του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ, σε αυτό της ΝΔ γίνεται «εκλογές σε εύλογο χρόνο». Ακόμα, από το πόρισμα της ΝΔ λείπει η αναφορά στην ανάγκη κατάργησης του άρθρου 10, παρ. 2 του νόμου 3647/08 που υπάρχει σε αυτό του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ. Πρόκειται για κρίσιμη διαφορά αφού η συγκεκριμένη διάταξη αποτελεί τον βασικότερο λόγο που ο νόμος δεν έχει εφαρμοστεί και δεν έχουν διεξαχθεί εκλογές μέχρι σήμερα.¹⁰

Το παιχνίδι των λέξεων συνεχίζεται και στο ζήτημα των δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων του Μουφτί (Σαρία). Έστω και σε υποσημείωση, το πόρισμα της ΝΔ αποτιμά ως θετική την κατάργηση της υποχρεωτικής εφαρμογής της Σαρίας που ψηφίστηκε επί κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ το 2018. Συμφωνεί επίσης με τη θέση του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ ότι η πλήρης κατάργηση της Σαρίας αποτελεί στρατηγικό στόχο, μόνο που έχει τη μέριμνα να προσθέσει τις λέξεις «για το μέλλον» και να αφαιρέσει τη φράση περί αναγκαίας διαβούλευσης με τη μειονότητα και για το ζήτημα αυτό.

Ως προς τα εκπαιδευτικά, στο κείμενο της ΝΔ δεν γίνεται καμία αναφορά στο πιλοτικό πρόγραμμα που εφαρμόστηκε σε δημόσια νηπιαγωγεία της Θράκης με αμιγή μειονοτικό πληθυσμό με στόχο την αξιοποίηση της -όποιας- μητρικής γλώσσας των νηπίων στην εκπαιδευτική διαδικασία, μέσω της παρουσίας στην τάξη συνεργάτριας/η -πολιτισμικής/ού διαμεσολαβήτριας/τή από τη μειονότητα. Η πιλοτική αυτή παρέμβαση που προώθησε ο ΣΥΡΙΖΑ το 2017 και τόσο πολεμήθηκε από πολιτικούς, συνδικαλιστικούς, θρησκευτικούς και δημοσιογραφικούς κύκλους δεν συνεχίστηκε μετά την κυβερνητική αλλαγή του 2019. Η διαφορά λόγου και πράξης στο ζήτημα αυτή είναι κρίσιμη. Το πρόγραμμα αυτό αποτέλεσε το πρώτο και μοναδικό έως σήμερα εφαρμοσμένο υπόδειγμα διαπολιτισμικής υπέρβασης της αυστηρής διχοτόμησης μεταξύ των κοινοτικών-μειονοτικών σχολείων και των δημόσιων σχολείων με τον

⁹ Από το 1967 και μετά οι διαχειριστικές επιτροπές διορίζονται από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.

¹⁰ Η παράγραφος με την οποία, ορθά κατά τη γνώμη μας, διαφωνεί η μειονότητα δίνει τη δυνατότητα στον Συντονιστή Αποκεντρωμένης Διοίκησης να ορίζει κατ' εξαίρεση ειδική ομάδα Βακουφίων υπό ειδική διαχειριστική επιτροπή.

αυστηρά μονοπολιτισμικό και αφομοιωτικό χαρακτήρα¹¹. Κάπως έτσι γίνεται φανερό και η ριζικά διαφορετική νομοτοδότηση της πολυπολιτισμικότητας στα δύο πορίσματα. Καμία αναφορά δεν γίνεται επίσης στην ανάγκη επανασχεδιασμού και επαναπροκήρυξης ειδικού προγράμματος εκπαίδευσης για τα παιδιά της μειονότητας, μετά την ολοκλήρωση το καλοκαίρι του 2019 του «εμβληματικού» προγράμματος «Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων» που στηρίχθηκε από όλες τις κυβερνήσεις από το 1997 έως το 2019 και που κι αυτό είχε ως κεντρική λογική την ώσμωση και τη συνεργασία μεταξύ μειονότητας και πλειονότητας.

Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον -και ψυχαναλυτικά- παρουσιάζει το επαλαμβανόμενο *lapsus calami* στο πόρισμα της πλειοψηφίας σχετικά με τις επιμέρους εθνοτικές ομάδες που συναπαρτίζουν τη μειονότητα και τις γλώσσες που μιλιούνται εντός αυτής. Έτσι, ενώ Πομάκοι και Ρομά γράφονται με κεφαλαίο το πρώτο γράμμα ως κύρια ουσιαστικά, οι τουρκογενείς δεν έχουν την ίδια τύχη. Αντίστοιχα και για τα Πομακικά και τα Ρομανί έναντι των τουρκικών. Στην ίδια λογική, ενώ προτείνεται «η καταγραφή παραδοσιακών τραγουδιών Πομάκων και Ρομανί (*sic*), που θα συμβάλει άμεσα στη διατήρηση της γλωσσικής και πολιτιστικής ιστορίας αυτών των κοινοτήτων αλλά και στη συνοχή τους», κάτι αντίστοιχο δεν κρίνεται σκόπιμο για τοπικά τραγούδια ή άλλες μορφές λόγου στην τουρκική γλώσσα. Για να είμαστε πάντως δίκαιοι, τόσο το πόρισμα της πλειοψηφίας όσο και αυτό της αξιωματικής αντιπολίτευσης (το οποίο αναγνωρίζει ρητά το δικαίωμα στον αυτοπροσδιορισμό) θα μπορούσαν με περισσότερο θάρρος να αναφέρονται σε εθνοτικά Τούρκους (όπως αναφέρονται σε Πομάκους και Ρομά) -κάτι το οποίο δεν αμφισβητεί τη Συνθήκη της Λωζάνης και τον προσδιορισμό εν όλω της μειονότητας ως μουσουλμανικής- αντί για τον αμήχανο και θεωρητικά προβληματικό όρο τουρκογενείς.

¹¹ Βλέπε Νοταράς Α. (2021) “Η μάχη των νηπαγωγείων: Μια «μικροϊστορία» από την εκπαίδευση της μειονότητας στη Θράκη”, στο Γαβρόγλου Κ. (επιμ.) Τα κοινά της παιδείας, Θεμέλιο.

ENA

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ENA Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org

